

TUTKIMUKSELLA VAIKUTTAMINEN: HAASTEITA JA OIVALLUKSIA

IINA KOSKINEN

Ajatushautomo Demos Helsinki on mukana strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamisessa tutkimushankkeissa kumppanina. Vastaamme hankkeiden vuorovaikutuksesta ja edistämme hankkeiden vaikuttamista yhteiskuntaan yhteistyössä hankkeiden tutkijoiden kanssa. Tässä roolissa olemme saaneet aitiopaikan kehittää ja testata tutkimuksella vaikuttamisen parhaita käytäntöjä. Tässä katsauksessa esittelen Demos Helsingin tutkimuksella vaikuttamisen suunnitteluperiaatteet sekä vuorovaikutukseen liittyviä haasteita ja oivalluksia niiden ratkaisemiseksi.

Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) rahoittaa yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa korkeatasoista tiedettä, joka tuottaa ratkaisuja suuriin ja monitieteistä otetta vaativiin haasteisiin. STN tekee ehdotuksen tutkimuksen teema-alueista valtioneuvostolle, joka määrittää tutkimustarpeet. STN muotoilee valtioneuvoston teemat tutkimusohjelmiksi, jotka kestävät kolmesta kuuteen vuotta.

Demos Helsinki on mukana viidessä strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa hankkeessa: Winlandissa, Beminessa, Urmissa (Urbanization, Mobilities and Immigration) vuosina 2016–19 sekä Bibussa (Tackling Biases and Bubbles in participation) vuosina 2017–21 ja BlueAdaptissa vuosina 2018–20. Monitieteiset konsortiot käsittelevät energian, veden ja ruoan riittävyyden kytköstä kokonaisturvallisuuteen, kestävästä kaupungistumista ja sinistä ja kestävästä kasvua sekä globaalien muutosten vaikutusta kansalaisten toimintakykyyn ja demokraattiseen osallistumiseen. STN painottaa, että strategisen tutkimuksen hankkeissa yhteistyö tiedontuottajien ja -hyödyntäjien välillä koko hankkeen ajan on tärkeää. Demos Helsinki koordinoi hankkeiden sidosryhmäyhteistyötä sekä on muka-

na hankkeesta riippuen yhteiskehittämässä tutkimusta, kokeiluja tai laatimassa skenaarioita tutkijoiden ja tiedon hyödyntäjien kanssa.

Millaista vaikuttavuutta on mahdollista tavoitella?

Strategisen tutkimuksen hankkeilta odotetaan vaikuttavuutta ja ratkaisuja laajoihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tutkimustieto tavoittaa muun yhteiskunnan hitaasti ja monia reittejä pitkin. Usein on hyvin vaikeaa näyttää jälkepäin, mikä vaikutti mihinkin. Tutkimushankkeiden vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa voi toteuttaa suunnitelmallisesti, mutta samalla on hyvä pitää mielessä, että tutkimus vaikuttaa myös tavoilla, joita ei voi etukäteen suunnitella.

Tutkimushankkeen vaikuttavuus on monitasoinen ilmiö, josta voidaan erotella vaikuttavuus (*impact*), vaikutukset (*outcome*), tuotokset (*output*) sekä niihin johtava toiminta (*activities*) ja panokset tutkimukseen (*input*). Nämä tasot limittyvät toisiinsa eikä kyseessä ole lineaarinen erottelu vaikuttavuuden eri vaiheista.

Vaikuttavuudessa on kyse laajoista, tiedeyhteisön ulkopuolella tapahtuvista kehityskuluista, jotka tapahtuvat esimerkiksi talousjärjestelmässä, kulttuurissa, julkisessa keskustelussa, julkisessa hallinnossa tai terveystaloudessa. Yksittäisen tutkimushankkeen vaikutus suuriin yhteiskunnallisiin kehityskuluihin on väistämättä rajallinen, sillä useimmat ongelmat elinkeinoelämässä, hallinnossa ja yhteiskunnassa ovat yhteenkietoutuneita ja tutkimuksen vaikutukset ovat pitkiä ja monimutkaisia. Lisäksi yksittäinen hanke tuottaa tietoa rajatusta aiheesta ja osallistuu yhteenkietoutuneiden ongelmien ratkaisuun vasta, kun se yhdistyy muihin paloihin tutkittua tietoa.

Vaikutuksissa on kyse muutoksista, joita tutkimushanke pyrkii saamaan aikaan hankkeen aikana tai sen päätyttyä. Näitä voivat olla tieteelliset vaikutukset (esim. tutkijoiden eteneminen urallaan tai jatkorahoitus hankkeelle), yhteiskunnalliset vaikutukset (esim. vaikutukset lainsäädäntötyöhön ja yhteiskuntaa ohjaaviin strategioihin) ja taloudelliset vaikutukset (esim. uudet spin off -yritykset tai parannukset teollisuuden prosessien tuottavuudessa).

Tuotoksilla tarkoitetaan hankkeesta syntyviä tuloksia ja tuotteita, joiden avulla vaikutuksia saadaan aikaan. Tällaisia lopputuotteita ovat tietotuotteet (esim. tieteelliset ja populaarit julkaisut), muut tuotteet (esim. patentit ja prototyypit), konseptit (esim. uudet liiketoimintamallit ja palvelut) sekä verkostot, joita syntyy hankkeen tutkijoiden ja sidosryhmien keskuudessa.

Yksittäinen tutkimushanke voi harvoin muuttaa vaikkapa talousjärjestelmää. Hanke voi silti tuottaa lopputuloksia, kuten politiikkasuosituksia, joilla on vaikutuksia esimerkiksi verotukseen liittyvään lainsäädäntötyöhön. Kun vaikutukset yhdistyvät laajempaan, yhden hankkeen rajat ylittävään vaikutusten verkostoon, syntyy vaikuttavuutta. Siksi hankkeelle kannattaa asettaa vaikuttavuustavoitteet, joista käy ilmi, millainen laajempi yhteiskunnallinen tavoite hankkeella on sekä millaisilla vaikutuksilla ja tutkimuksesta syntyvillä tuotoksilla sitä voi edistää. STN-hankkeissa näitä tavoitteita kannustetaan asettamaan vaikuttavuustarinoita kirjoittamalla.

Vuorovaikutus edistää vaikuttavuutta

Vaikuttavuustavoitteita laadittaessa on hyvä muistaa, että yhteiskunnassa muutosta eteenpäin vievät ihmiset. Tutkimuksesta syntyvät tuotteet, kuten tieteelliset artikkelit ja raportit, ovat välineitä vaikuttavuuteen vasta sitten, kun ihmiset ottavat ne käyttöönsä. Tutkimuksesta pitäisi siksi syntyä vaikutuksia, jotka lisäävät ihmisten ja yhteisöjen ymmärrystä ja valmiuksia toimia yhteiskunnassa.

Jack Spaapen ja Leonie van Drooge (2011) ovat kehittäneet tutkimuksen sosiaalisen vaikuttavuuden arvioimiseen *productive interactions* -viitekehysten. Tutkijat ja sidosryhmät voivat olla monin tavoin vuorovaikutuksessa keskenään, mutta tuottoisaa (*productive*) siitä tulee silloin, kun sidos-

ryhmät pyrkivät käyttämään tai soveltamaan tutkimuksen tuloksia elämässään, työssään tai päätöksenteossaan. Vuorovaikutuksen tavoitteena on käyttäytymisen muutos. Vuorovaikutus voi tapahtua suoraan kontaktina tutkijoiden ja sidosryhmien välillä, välillisesti tutkimuksen tuottamien lopputuotteiden välityksellä tai materiaalisesti, esimerkiksi sidosryhmien osallistuessa tutkimushankkeen rahoitukseen.

Tutkimuksen vaikutuksia käyttäytymisen ja käytäntöjen muutokseen on vaikea ennakoida sekä arvioida jälkikäteen, sillä ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavat monet tekijät. *Productive interactions* -viitekehys on kiinnostava siksi, että se ohjaa suuntaamaan hankkeen vaikuttavuustavoitteet laadukkaan vuorovaikutuksen synnyttämiseen ja arvioimaan hankkeen vaikuttavuutta käytännönläheisesti sidosryhmien näkökulmasta: miten hanke on tavoittanut ne ihmiset, joiden ajattelun ja käyttäytymisen muutoksella on väliä vaikuttavuuden toteutumiseksi?

Miten tunnistaa oikeat sidosryhmät?

Tutkimuksen sidosryhmillä tarkoitetaan henkilöitä, joiden toimintaa tutkimustieto koskettaa ja jotka voivat vaikuttaa tutkimukseen. Sidosryhmät eroavat toisistaan suhteessa intresseihin ja vaikutusvaltaan sekä osallistumisen resursseihin. Siksi tutkimushankkeissa on hyvä tehdä sidosryhmä-analyysi, jonka tavoitteena on löytää oikea määrä erilaisia, aidosti kiinnostuneita sidosryhmiä, joiden käyttäytymisen muutoksella on eniten vaikutusta.

Tiedon hyödyntäjiin kuuluu hyvin laajasti erilaisia sidosryhmiä, jotka voivat käyttää tutkimustietoa työssään tai muussa elämässään. Sidosryhmiä voivat olla esimerkiksi päätöksentekijät, yritykset, ministeriöt, virkamiehet, järjestöt ja kansalaiset. Intressi tiedon hyödyntämiseen ei kuitenkaan paljasta sitä, mikä on sidosryhmän edustajan asema suhteessa hankkeessa tavoiteltavaan muutokseen.

Portinvartijat ovat sidosryhmiä, jotka voivat edistää tai estää tavoiteltua muutosta yhteiskunnassa. Portinvartija on keskeisessä roolissa päätöksentekotilanteessa oleellisen informaation välityksessä. He ovat vaikuttamassa muiden tekemiin päätöksiin ja tätä kautta heillä on formaalia asemaansa suurempaa valtaa. Portinvartija ei siksi ole

välttämättä esimerkiksi virka-asemaltaan korkein henkilö. Esimerkiksi kaavoittajat ovat avainasemassa sen suhteen, otetaanko hankkeen suositukset käyttöön kaupunkisuunnittelussa. Portinvartioiden mukaan saamiseen käyttää kannattaa aikaa.

Tutkimustiedon vaikutuksen alaisiin kuuluvat henkilöt, joiden toimintaan tutkimustulokset vaikuttavat myönteisesti tai kielteisesti. Usein näillä sidosryhmillä saattaa olla hyvin paljon kiinnostusta hankkeen tutkimukseen, mutta heillä ei ole välttämättä vaikutusvaltaa päätösten tekemiseen. Esimerkiksi nuoret voivat olla kiinnostuneita heitä koskevasta tutkimuksesta mutta eivät välttämättä ole mukana tekemässä tulevaisuuttaan koskevia päätöksiä ministeriöissä. Laadukas vuorovaikutus ottaa myös heidän näkökulmansa huomioon.

Sidosryhmille kohdistetut yhteistyötoiveet on osattava rajata hyvin, jotta sidosryhmillä on mahdollisuus osallistua parhaimmalla tavalla ja jotta heidän innostuksensa ei lopahda. Kaikilta sidosryhmiltä ei kannata vaatia samaa osallistumisen astetta. Osalle riittää tiedotus hankkeen tuloksista, toisia kannattaa konsultoida rajatuista erityiskysymyksistä ja varsinaisilta yhteistyökumppaneilta voi pyytää tiiviimpää yhteistyötä ja kutsua heidät esimerkiksi keräämään tutkimusdataa tai analysoidaan tuloksia tutkijoiden kanssa.

Yhteiskehittäminen vuorovaikutusmenetelmänä

Strategisen tutkimuksen hankkeissa tutkimuksen yhteiskehittämisellä (*co-creation*) tutkijoiden ja sidosryhmien kesken on keskeinen rooli. Yhteiskehittämisen tavoitteena on tuottaa tietoa, joka on hyödyllistä sekä tiedeyhteisölle että tiedon hyödyntäjille.

Hankkeiden käsittelemät suuret yhteiskunnalliset ongelmat ovat kytkeytyneitä toisiinsa ja niiden ymmärtämiseksi tarvitaan ymmärrystä erilaisista tietoyhteisöistä: eri tieteenaloilta, yrityksistä ja yksityisen sektorin edustajilta, päätöksentekijöiltä ja päätösten valmistelijoilta sekä kansalaisilta. Kun tiedon hyödyntäjät ovat mukana tutkimusprosessissa, tieto vastaa paremmin heidän tarpeitaan ja on heille ymmärrettävässä muodossa. Esimerkiksi ilmastotutkimuksessa on havaittu, että tutkimuksen käyttökelpoisuutta edistää tiedon tuottajien ja hyödyntäjien vuorovaikutuksen määrä ja laatu

sekä tieteellisen tiedon soveltuminen hyödyntäjien tarpeisiin.

Tutkimuksen yhteiskehittäminen on dynaaminen prosessi, jossa tutkijat ja sidosryhmät ovat vuorovaikutuksessa koko tutkimusprosessin ajan suunnittelusta toteutukseen ja tiedon levittämiseen saakka.

Tutkimuksen yhteissuunnittelun vaiheessa kerätään tietoa sidosryhmien tietotarpeista, heille hyödyllisistä ja käyttökelpoisista tutkimuksen lopputuotteista sekä näkemyksiä tutkimusteemoista ja tutkimuskysymyksistä. Tutkimuksen ja sidosryhmille suunnattujen toimenpiteiden aikataulua on hyvä miettiä yhdessä sidosryhmien kanssa ja selvittää yhdessä, voisiko hankkeen tutkimusta ajoittaa paremmin esimerkiksi suhteessa käynnissä olevaan lainsäädäntöprosessiin.

Tutkimuksen yhteistuottamisen vaiheessa sidosryhmiltä voidaan kerätä dataa, heitä voidaan haastatella ja konsultoida tutkimuskysymyksiin nojaten. Tutkimuksen alustavia tuloksia käydään yhdessä läpi ja mietitään, vastaako tutkimus sidosryhmille tärkeisiin kysymyksiin ja tarvitaanko jostain aiheesta lisää tutkimusta. Tutkimusten lopputuotteista on hyvä keskustella myös tässä vaiheessa.

Tutkimuksen vaikuttamisyhteistyövaiheessa sidosryhmien kanssa voidaan testata ja muotoilla yhdessä ydinviestejä, politiikkasuosituksia ja lopputuotteita. Sidosryhmät voivat auttaa tutkimushankkeen vaikuttavuuden suunnittelemisessa, toteuttamisessa ja arvioimisessa. Sidosryhmien kanssa yhdessä laadituissa suosituksissa ei ole kyse tutkimuksesta vaan erilaisten asiantuntijoiden dialogista ja yhteiskehittämisestä.

Tutkimuksen yhteiskehittäminen on hedelmällinen tutkimuksella vaikuttamisen keino, mutta olemme törmänneet myös haasteisiin erityisesti tutkijoiden ja sidosryhmien aikataulujen, resursien ja odotuksen suhteen. Sidosryhmät saattavat odottaa hankkeelta tuloksia, joita ei ole hankkeen puitteissa mahdollista antaa tai aikataulussa, joka ei ole hankkeelle mahdollinen. Välillä sidosryhmien näkökulma hankkeen tutkimusaiheeseen on hyvin rajattu, mikä vaikuttaa heidän odotuksiinsa hankkeen tuotoksista. Siksi on tärkeää, että heti hankkeen alussa luodaan tutkijoiden ja sidosryhmien yhteinen näkemys siitä, mitä yhdessä aiotaan teh-

dä. Sidosryhmille kannattaa selvittää, minkälaisiin kysymyksiin hankkeessa pystytään vastaamaan ja mitä rahallisia ja ajallisia resursseja erilaisten vastausten saaminen vaatii.

Myös hankkeen kannattaa suhtautua realistisesti sidosryhmien antamaan panokseen. Hankkeen tutkijat ovat ainoita, joilla suoraan on resursseja toteuttaa hanketta, joten yhteistyö on suunniteltava siten, että se on aina antoisaa sidosryhmille. Samalla sidosryhmille on hyvä tehdä selväksi, että tieteellisen tutkimuksen lopputuloksia ei voi määritellä etukäteen.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee esiin tilanteita, joissa tietyt intressiryhmät ajavat vahvasti omaa asiaansa esimerkiksi politiikkasuosituksiin. Tällöin on hyvä painottaa, että vaikka sidosryhmät tarjoavat tutkimusprosessiin täydentävää ymmärrystä ja osallistuvat ratkaisujen kehittämiseen, tieteellisissä yhteiskehittämishankkeissa vastuu tutkimushankkeen tieteellisestä tasosta ja tuloksista on aina tutkijalla.

Tarvitaanko vuorovaikutuskumppania?

Strategisen tutkimuksen rahoitus edellyttää panostusta yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Parhaimmillaan yhteiskunnallinen vuorovaikutus on luonteva osa tutkimusasetelmaa ja tutkijoiden toimenkuvaa. Käytännössä vuorovaikutus vaatii paljon aikaa, resursseja, ymmärrystä yhteiskunnallisista toimijoista ja prosesseista sekä osaamista ja motivaatiota. Tieteen ja muun yhteiskunnan yhdyspintaa tunteva toimija – oli se sitten kokenut tutkija, järjestö tai ajatushautomo – voi tarjota hankkeen tutkijoiden kaipaamia resursseja, osaamista ja ymmärrystä tutkimuksella vaikuttamisen keinoista, ajoista ja paikoista.

Ilman tutkijoiden omaa motivaatiota ja panosta sidosryhmäyhteistyöhön erityisesti yhteiskehittäminen jää pinnalliseksi. Sidosryhmäyhteistyö voi avata uusia näkökulmia tutkimusaiheeseen ja tuottaa jopa uusia tutkimuskysymyksiä. Demoksessa näemme, että työmme on onnistunut silloin, kun olemme yhteistyössä tutkijoiden kanssa tuottaneet sidosryhmäyhteistyön rikastamaa tutkimusta, joka osallistuu osaltaan suurten yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuun ja on merkityksellistä sekä sidosryhmille että tutkijoille.

Kirjallisuus

- Keustermans Laura, Wells Gill, Ruitter Emmy, Maes Katrien, Alexander Doris, Meads Carole ja Noble, Angela (2018): *Impact and the next Framework Programme for Research and Innovation*. Leru.
- Koskinen Iina, Ruuska Maria ja Suni Tanja (2018): *Tutkimuksesta toimintaan – tieteentekijän opas viestintään ja vaikuttamiseen*. Arthouse.
- Lang, Daniel J., Wiek, Arnim, Bergmann, Matthias, Stauffacher, Michael, Martens, Pim, Moll, Peter, Swilling, Mark ja Thomas, Christopher J. (2012): "Transdisciplinary Research in Sustainability Science: Practice, Principles, and Challenges". *Sustainability Science* 7, 25–43.
- Lemos, Maria Carmen, Kirchhoff, Christine J. ja Ramprasad, Vijay (2012): "Narrowing the Climate Information Usability Gap". *Nature Climate Change* 2, 789–794.
- Molas-Gallart, J. ja Pang, T (2011): "Tracing 'productive interactions' to identify social impacts". *Research Evaluation*, 20(3), 219–226.
- Spaapen, Jack ja van Drooge, Leonie (2011): "Introducing 'productive interactions' in social impact assessment". *Research Evaluation*, 20(3), 211–218.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja tutkimuksella vaikuttamisen asiantuntija Demos Helsingissä.

PALKITTUJA

Suomalainen Tiedeakatemia matemaattis-luonnontieteellinen palkinto on myönnetty professori **Otso Ovaskaiselle**. Hän on toiminut Helsingin yliopiston matemaattisen ekologian professorina vuodesta 2009 lähtien. Ovaskaisen tutkimusryhmä on osa luonnon pitkäaikaiseen muutokseen keskittyvää REC-tutkimuskeskusta (*Research Centre for Ecological Change*). Akatemian humanistipalkinnon on saanut apulaisprofessori **Maria Lasonen-Aarnio** Helsingin yliopistosta. Hän johtaa Euroopan tutkimusneuvoston ERC:n rahoittamaa hanketta ja on tutkimuksissaan paneutunut filosofiseen tietotortiaan ja sen sovelluksiin.

Tieteentekijöiden liitto on valinnut tänä vuonna poikkeuksellisesti sekä Vuoden tieteentekijän että Vuoden tieteenteon. Vuoden tieteentekijäksi liitto valitsi filosofian tohtori **Jussi Jalosen** Tampereelta. Vuoden tieteenteoksi liitto halusi nostaa yliopistolaisten lakon viime keväältä. Jalonen on apurahatutkija ja tietokirjailija, jonka ominta alaa on sotahistorian tutkimus.

Tiedonjulkistamisen elämäntyöpalkinto myönnettiin tänä vuonna professori **Kaisa Häkkiselle** merkittävästä ja ahkerasta tiedonjulkistamisesta kielihistorian elävöittäjänä. Lisäksi myönnettiin seitsemän valtionpalkintoa esimerkiksi tiedonjulkistamisesta. Tänä vuonna tulee kuluneeksi 50 vuotta ensimmäisten tiedonjulkistamisen valtionpalkintojen jakamisesta.